

ВІДГУК
офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента
Шквир Оксани Леонідівни
на дисертацію Упатової Ірини Петрівни
«Теорія і практика методичної підготовки майбутніх учителів
початкової школи», представлену на здобуття наукового ступеня доктора
педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика
професійної освіти

Актуальність дослідження Упатової Ірини Петрівни є цілком очевидною з огляду на пріоритети розвитку сучасної вищої педагогічної освіти. Адже побудова Нової української школи, реформування початкової освіти, оновлення нормативно-правової бази професійної діяльності вчителя початкової школи, потребують розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів закладу загальної середньої освіти, підвищення рівня їх професійної компетентності та конкурентоздатності на ринку праці. Цілком очевидно, що підвищення вимог до рівня професійної компетентності вчителя потребують якісно нової методичної підготовки фахівців, формування в них методичної майстерності, розвитку методичного мислення та методичної рефлексії.

Відтак актуальність представленого дослідження знаходиться в контексті реалізації суспільних, науково-теоретичних і практичних потреб, що вимагає цілісного обґрунтування теорії і практики методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Це також підтверджується і низкою визначених автором суперечностей на концептуальному рівні сучасної вищої освіти, на рівнях визначення цілей, змісту та технологій підготовки майбутніх учителів, які, безумовно, потребують невідкладного розв'язання.

Важливість дисертаційної роботи підтверджується і її зв'язком з науковою темою Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради «Організаційно-методологічні засади підготовки вчителя для сучасної школи ХХІ століття в контексті інтеграції України в європейський освітній простір», що затверджена вченою радою закладу (протокол № 1 від 29.08.2014 р.).

Аналіз змісту дисертації дає підстави вважати, що наукові положення та висновки, сформульовані у ній, є достатньо обґрунтованими та достовірними, що було забезпечено кількома чинниками:

- відповідністю змісту та висновків визначеним завданням;
- комплексним використанням методів науково-педагогічного дослідження (теоретичних, емпіричних, математичної статистики);
- достатньою експериментальною базою дослідження та кількістю респондентів;
- широкою апробацією результатів дослідження на конференціях різного рівня: міжнародних (8), усеукраїнських (8), регіональних (9); на засіданнях кафедри педагогіки, психології та менеджменту (протокол № 7 від 17.01.2018), кафедри природничих дисциплін (протокол № 6 від 26.01.2018), науково-методичної та вченої рад Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (2015–2018);
- упровадженням результатів дослідження в практику 4 закладів вищої освіти, про що свідчать довідки.

Ґрунтовний аналіз наукової літератури, глибоке усвідомлення суперечностей та проблеми, яку вони породжують, дало дисертантці змогу коректно визначити науковий апарат дослідження. Зокрема, його предмет логічно узгоджується з об'єктом і метою; чітко сформульовано гіпотезу й завдання дисертації, що уможливило оптимальне визначення загальної стратегії дослідницького пошуку. Окрім того, представлена у вступі концепція дослідження, що розглядається автором як сукупність концептів, є достатньо обґрунтованою і сприяє реалізації провідної ідеї дослідження.

Оцінюючи дисертаційну роботу за параметрами новизни, відзначаємо її цілковиту очевидність, оскільки вперше розроблено й експериментально перевірено систему методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, що передбачає цілеспрямовану організацію процесу професійної підготовки студентів та реалізується шляхом взаємодії методологічно-цільової, структурно-змістової, технологічної та діагностичної підсистем із урахуванням

визначених автором умов, що впливають на ефективність здійснення означеної підготовки.

До того ж здобувачці вдалося розширити наукові уявлення про базові поняття дослідження; розробити навчально-методичне забезпечення методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи (навчальні програми спецкурсів «Методична майстерність учителя», «Робота з батьками», навчальний посібник «Комплекс навчально-дослідницьких і самостійних завдань із методики викладання природознавства», методичні рекомендації для проходження студентами педагогічної практики «Позакласна виховна робота в школі», навчально-методичні комплекси).

Поза сумнівом є і практичне значення дослідження, яке полягає в успішній експериментальній перевірці обґрунтованої системи методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, що дозволяє рекомендувати її до впровадження в освітній процес закладів вищої педагогічної освіти, які готують майбутніх фахівців початкової школи. Основні положення, результати і висновки проведеного дослідження також можуть бути використані й при розробці стандартів фахової підготовки вчителів початкових класів закладу середньої освіти; при проведенні занять у системі післядипломної педагогічної освіти; для оцінювання рівня методичної компетентності педагогів під час атестації.

Варто відзначити, що подана дисертація побудована на належній джерельній базі, яка представлена нормативними документами; фундаментальними науковими студіями науковців; архівними джерелами, а також працями зарубіжних науковців із загальних питань професійно-педагогічної освіти; підготовки вчителя початкової школи, зокрема методичної; енциклопедичними та періодичними виданнями. Загалом дисертанткою проаналізовано 699 наукових джерел (із них 20 – іноземними мовами), в яких досліджувана проблема розглядається під кутом зору філософії, історії, психології, педагогіки, що створило передумови для системного міждисциплінарного висвітлення теми.

Заслуговує на позитивну оцінку структура дисертації, яка переконливо віддзеркалює логіку дослідницького задуму. Це дало можливість прослідкувати і визначити рівень розв'язання завдань дослідження.

У першому розділі – «Історико-гносеологічні та методологічні засади методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи» – на підставі аналізу філософських, історико-педагогічних, психолого-педагогічних, науково-методичних джерел досліджено витoki ідей методичної підготовки майбутніх учителів у світовій і вітчизняній педагогіці, обґрунтовано методологічні підходи до дослідження обраної проблеми.

Позитивним є вмотивоване визначення методологічних орієнтирів дослідження в розрізі восьми наукових підходів загальнонаукового та конкретно-наукового гатунку: історичний, системний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, інтегрований, середовищний, фасилітаційний, акмеологічний.

У другому розділі – «Теоретичні питання методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи» – схарактеризовано базові поняття дослідження, з'ясовано сутність методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, конкретизовано зміст структурних компонентів такої підготовки, визначено і розкрито її функції.

На схвальну оцінку заслуговує встановлення найбільш характерних методичних проблем молодих учителів (с. 109), що зумовлюють необхідність удосконалення методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи; виокремлення основних функцій методичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, які стали основою для розробки системи методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи; визначення і конкретизація, відповідно до системного і діяльнісного підходів, структурних компонентів методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи (мотиваційно-цільовий, когнітивний, методично-діяльнісний, аналітико-результативний).

У третьому розділі – «Система методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки» – обґрунтовано систему

методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, схарактеризовано критерії, показники та рівні готовності студентів до методичної діяльності.

Варто відзначити, що розроблена система методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи уможливує осмислення способів і формалізацію уявлень про цілісний процес формування структурних компонентів означеної підготовки в умовах педагогічного закладу вищої освіти, що були визначені у 2 розділі. Позитивним також є висвітлення особливостей авторської системи на с. 177 та схематичне її представлення на рис. 3.1, що сприяє кращому уявленню об'єкта дослідження, вивченню структури і взаємозв'язку його основних складових.

Підсилює теоретичне значення роботи виокремлені і обґрунтовані етапи реалізації науково-методичної системи та педагогічні умови, за яких можлива успішна реалізація системи методичної підготовки майбутніх педагогів.

Розроблений критеріальний апарат дослідження логічно співвідноситься з компонентами підготовки, і дозволив дисертантці виокремити рівні методичної компетентності майбутніх учителів початкової школи: творчий, реконструктивно-діяльнісний, стереотипно-репродуктивний, які детально схарактеризовані в додатку В.

У четвертому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності розробленої системи методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи» – розкриваються загальні питання підготовки та здійснення педагогічного експерименту, представлено навчально-методичне забезпечення й педагогічний інструментарій формування методичної компетентності студентів, проаналізовано результати експерименту.

У цьому розділі дисертантка довела правильність вихідної методології результатами експериментальної роботи, яка проводилася впродовж 2012–2017 рр., і охопила 624 студента чотирьох педагогічних закладів вищої освіти України, що здійснюють підготовку вчителів початкової школи, 34 викладача, 120 досвідчених учителів початкової школи, 200 учителів-початківців м. Харкова.

Показовим є комплекс емпіричних та статистичних методів науково-педагогічного дослідження, які використала дисертантка на різних етапах експериментальної роботи (табл. 4.1).

Позитивно оцінюємо детальний опис процесу реалізації системи методичної підготовки майбутніх учителів, який здійснювався в ході підготовчого, мотиваційно-орієнтаційного, змістово-практичного, контрольнo-коригувального етапів; інтеграцію теоретичної і практичної складової підготовки.

Про ефективність здійсненого дослідження свідчать отримані результати, їх якісний та кількісний аналіз, які узагальнені в 11 таблицях. Вірогідність отриманих результатів доведена засобами математичної статистики, зокрема за коефіцієнтом кореляції r Пірсона та t – критерієм Стьюдента.

Глибокий і системний аналіз проблеми дослідження дав можливість здобувачці сформулювати достатньо обґрунтовані висновки до розділів та загальні висновки, що відповідають поставленій меті та завданням дослідження.

Матеріали, подані в додатках: технологічна карта уроку, фрагмент авторського навчально-методичного посібника, зміст навчальних програм і програм проведення позааудиторних заходів методичного спрямування, програма проведення методичного семінару для керівників методичних об'єднань учителів початкових класів, зразки студентських есе та ін. підсилюють практичне значення роботи.

Заслуговує на схвальну оцінку і фундаментальний доробок Упатової І.П., представлений у її 55 працях (із них 45 – одноосібні), серед яких: 1 монографія (одноосібно), 2 навчально-методичні посібники (у співавторстві), 2 брошури методичних рекомендацій, 2 авторські навчальні програми спецкурсів; 25 статей у провідних наукових виданнях, із них у вітчизняних фахових виданнях – 21 (4 статті – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз), 4 статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях; 23

(із них 8 – у співавторстві) – у збірниках матеріалів і тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Дисертація відповідає основним вимогам щодо його оформлення.

Зміст автореферату повною мірою відображає основні наукові положення дисертаційної роботи.

Однак, поряд із загальною позитивною оцінкою наукових здобутків дисертантки, вважаємо за доцільне, у контексті наукової дискусії, висловити деякі зауваження і побажання:

1. Підрозділ 1.1, заявлений в роботі як «Історико-гносеологічні аспекти методичної підготовки майбутніх учителів» має дещо констатувально-описовий характер. Вважаємо, що підсилення його аналітичної складової, а саме: визначення етапів розвитку методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, позитивних тенденцій, труднощів та невирішених проблем на кожному етапі позитивно вплинуло б на зміст роботи та висновки щодо першого завдання дослідження.

2. У роботі недостатньо приділено уваги вивченню зарубіжного досвіду методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, визначенню позитивних надбань, які можна було б впровадити в практику вітчизняної вищої школи.

3. Позитивно оцінюючи дослідження автором проблем методичного становлення молодих учителів, напрямів та форм їх методичної діяльності (п. 2.1) та проблем у традиційній методичній підготовці студентів (п. 4.1) зауважимо, що доцільно було б дослідити причини існуючих проблем, що доводило би необхідність розробки інноваційної системи такої підготовки та окреслило саме ті аспекти підготовки, які потребують модернізації.

4. Вважаємо, що дисертаційна робота набула б ще більш суттєвих прогностичних ознак, якби ключові компетентності Нової української школи були б осмислені в якості контексту базових понять дослідження (п. 2.2.1).

5. Керуючись тим, що існує дві моделі ступеневої підготовки майбутніх учителів початкової школи (на базі 9 і 11 класів), бажано було б у роботі

уточнити на яких рівнях вищої освіти здійснювалось експериментальне дослідження і на базі яких класів.

6. У додатках окрім практичного матеріалу варто було б представити і діагностичний, за допомогою якого проводилось анкетування, бесіди, тестування, про що зазначається в підрозділі 4.1.

Проте зазначені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку результатів представленої дисертаційної роботи й засвідчують її перспективність.

Підсумовуючи вище окреслене, констатуємо, що дисертація «Теорія і практика методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи» є самостійним і завершеним дослідженням, яке за рівнем наукової новизни і практичного значення відповідає чинним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 р. № 656 та від 30.12.2015 р. № 1159), а її автор, Упатова Ірина Петрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

О. Л. Шквир

Підпис О. Л. Шквир засвідчую.

Зав. канцелярією

І.С.Вітюк